

УДК 332.02

**МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ З ДЕРЖАВНОГО
БЮДЖЕТУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Н. В. Захарченко, к. е. н., доцент, nady76@mail.ru,

А. А. Швецова, магістр, Shvetsova1994@mail.ua,

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

У статті розглядається механізм фінансування політичних партій на підставі законопроекту № 2123а «Про внесення змін у деякі законодавчі акти України щодо запобігання та протидії політичній корупції». Представлена концепція фінансування партій, заснована на зарубіжному досвіді. Проаналізовано українські реалії фінансування політичних партій. Окреслено перспективи змін на політичному ринку в світлі ключових новацій закону та джерел фінансування партій.

Ключові слова: політичні партії, бюджетне фінансування політичних партій, субсидії держави політичним партіям, надходження фінансових ресурсів, аудит фінансової діяльності політичних партій.

Постановка проблеми. Верховна Рада України підтримала у другому читанні законопроект № 2123а «Про внесення змін у деякі законодавчі акти України щодо запобігання та протидії політичній корупції», який був розроблений Міністерством юстиції спільно з міжнародними експертами і профільним комітетом [1]. Зокрема, документом пропонується починаючи з 1 липня 2016 року запровадити пряме державне фінансування політичних партій на яке планується виділити близько 400 млн. грн. За словами експертів, це повинно освітити такі моменти: джерела надходження коштів; як і куди вони витрачаються; ступінь відповідальності за нецільове витрачання коштів та інше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Факт поширення та фундаментального значення політичних партій тим виразніше контрастує зі значними труднощами, які можна виявити на шляху їх повного та адекватного розуміння. Визначення цієї категорії сьогодні більшою мірою має нормативно-правовий, ніж соціолого-політологічний характер. Це яскраво демонструє відставання сучасної, вітчизняної, політичної науки від реалій політичного життя. Для підготовки матеріалу були використані дослідження іноземних та українських науковців, зокрема М. Дюверже, Х. Хесса, В. Зульцбаха, Г. Кречмера, О. Хімченка, Ю. Шведа [2–7].

Формулювання мети статті. Метою даної роботи є аналіз і з'ясування змін, які були внесені у деякі законодавчі акти України щодо запобігання та протидії політичній корупції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кабінет міністрів постійно пропонує Верховній Раді внести зміни в Бюджетний кодекс і з 1 січня 2017 року в загальний перелік витрат держбюджету додати статтю про фінансування політичних партій. Як відомо, це питання включено в пакет реформ, які Україна зобов'язалася перед Євросоюзом провести найближчим часом. Його мета – усунення політичної корупції.

Світовий досвід фінансування політичних партій свідчить про те, що регулювання фінансування політичних партій може здійснюватися державою в 3-х напрямках: регулювання розмірів і порядку надання партіям приватних пожертвувань і внесків;

обмеження передвиборних витрат та контроль над ними; пряме і непряме бюджетне фінансування партій.

Серед джерел фінансових надходжень партії можна виділити чотири основних: членські внески, пожертви, доходи від дозволеної господарської діяльності і державні субсидії.

Основою фінансування українських партій є пожертвування. Бюджетне фінансування може бути прямим і непрямим. До прямого фінансування відносяться безпосередньо грошові субсидії та компенсації від держави, можна віднести до непрямого безкоштовний ефірний час на телебаченні і радіо, рекламні площі, приміщення для прийому виборців і т. д. Розміри і обсяги субсидій можуть визначатися кожен рік головним фінансовим документом країни – проектом бюджету.

Але важливо не тільки те, звідки у партії беруться гроші, але і як, куди вони витрачені нею. Використання партіями фінансових коштів зазвичай контролюється спеціальними законами, згідно з якими встановлюються терміни і визначається форма звітних документів. Регулярно проводиться незалежний аудит, дані публікуються. Згідно з цими ж законами встановлюється і ступінь відповідальності за порушення. У більшості випадків це досить значні штрафи, позбавлення державних субсидій, а в деяких – навіть в'язниця [8].

Якщо проаналізувати зарубіжний досвід Іспанії, то іспанський Закон про політичні партії 1978 року встановив, що кожна партія щорічно отримує суму, пропорційну числу голосів, отриманих нею на виборах в обидві палати парламенту, і кількістю місць у кожній з палат. Порядок субсидування партій, що входили на виборах у федерації або коаліції, визначається актом уряду. Термін звітності – 6 місяців. Партії зобов'язані оприлюднювати списки пожертвувань [9].

У Німеччині фінансування з державного бюджету отримують всі політичні сили, які на парламентських виборах в Бундестаг і в Європарламент отримали хоча б 0,5% голосів. Субвенції становлять до 1/3 доходів політичної партії. Кожен голос, відданий за політичну силу на виборах, з перших 4 мільйонів приносить партії по 0,85 євро. Кожен

голос понад 4 мільйонів – за 0,70 євро. Термін звітності в Німеччині – 9 місяців. Пожертви не обмежені, але всі вони, як і інші надходження і витрати, щорічно публікуються. Партії також проходять незалежний аудит у сертифікованих кампаній.

Марксистсько-ленінська партія Німеччини офіційно державне фінансування відкидає так і отримати його не може через свою нечисленність. Але нещодавно збагатилася на 115 тис. євро від якогось Конрада фон Пенц.

У публікації німецького видання Bild стверджувалося, що російська влада запропонували фінансування німецької партії євроскептиків «Альтернатива для Німеччини». У партії заперечують цю інформацію. Але, як кажуть, диму без вогню не буває [9].

Згідно з французьким законодавством, партія, яка подолала на виборах 5% бар'єр, отримує після виборів державну компенсацію. Після того, як отримана компенсація, кредити закриваються. Є обмеження у пожертвуваннях. Так, пожертвування від фізичної особи на суму більше 150 євро повинно бути оформлено чеком. Один громадянин не може пожертвувати понад 7,5 тис. євро щорічно однієї і тій же партії. За фінансові порушення або зловживання політичну партію можуть позбавити державних субсидій.

Гучний скандал з партією Національний фронт, яка отримала від кишенькового кремлівського банку Перший Чесько-Російський Банк (ПЧРБ) кредит у розмірі 9 млн євро. Крім того, голова цієї партії Марін Ле Пен задіяла хитру схему: створила нову міні-партію «Жанна». Всі кандидати Національного фронту в місцеві органи самоврядування зобов'язані купувати агітаційний матеріал у цій міні-партії. Для оплати «Жанна» пропонує кандидатам кредити під величезні відсотки, що перевищують рівень ставок, що існують у всіх французьких банках. Французька газета Liberation стверджує, що вартість агітматеріалів була сильно завищена [9].

Якщо політична партія в Чехії отримала більше 3% голосів на парламентських виборах, то держава виділяє їй суму від 6 млн. крон щорічно (приблизно 218 тис. євро). Партії, які подолали бар'єр в 5%, отримують вже 10 млн. крон (363 тис. євро). Також на-

раховується доплата за кожного депутата парламенту (900 тис. крон або 32 тис. євро) і місцевого депутата (250 тис. крон або 9 тис. євро). Цих грошей чеським партіям цілком вистачає на утримання штату та офісів.

Бувають випадки, коли невелика партія фінансується із зовнішніх джерел, залазить у борги, а потім або банкрутує, або впадає у все більшу залежність від цих джерел фінансування і перетворюється в кишенькову політичну силу, як це сталося з партією «Громадські справи». А, наприклад, ультраправа партія «Світанок прямої демократії» має своє представництво в парламенті і державне фінансування. Але вона настільки нечисленна, що в результаті переділу державних грошей кожен депутат отримав мільйони крон, які де-факто були витрачені на особисті потреби [9].

У Канаді держава виділяє кожному кандидату від партії 38 тисяч канадських доларів. Він повинен вкласти в цю суму. Також діють закони пожертвувань політичним партіям. Що стосується жертводавців, то є дуже цікавий момент: у відповідності з законодавством про податки на доходи, платник податків при розрахунках оподаткованого річного доходу не повинен зменшувати його на суми внесків на користь партій або кандидатів на федеральних виборах. Однак на ці суми фізичним особам надаються податкові пільги [9].

У Латвії діє змішана система фінансування політичних партій. Контроль над приватними жертвами та прозорою фінансовою звітністю політичних сил здійснює KNAV – Національне бюро по запобіганню корупції. Партії подають, а KNAV публікує в Інтернеті інформацію про пожертвування, а також щорічні фінансові звіти, декларації про витрати в період виборів. Із звітністю в Латвії теж строго. Кожен рік необхідні документи необхідно подати не пізніше 31 березня [9].

Однією з найбільш таємничих країн в Європі у питанні політичного фінансування є Фінляндія. Правила державного фінансування політичних партій врегульовані в Законі з політичних партій і в Декреті «Про субсидії для забезпечення діяльності політичних партій» 1973 р. Розподіл прямого державного фінансування здійснюється що-

року на підставі рішення Уряду з урахуванням раніше узгоджених з Урядом коштів, закладених у бюджеті на фінансування громадської діяльності. Субсидії надаються політичним партіям у розмірі 8% від усіх коштів, для фінансування їх діяльності [9].

В Україні поки що суспільство може лише здогадуватися, ким фінансуються ті чи інші партії, оскільки до недавнього часу законодавство не вимагало деталізації джерел надходження коштів. Наприклад, у звітах, розміщених на сайті ЦВК, відсутня інформація про витрати багатьох партій і про джерела доходів деяких партій. І в будь-якому випадку, таке джерело доходів як «власні кошти партії» не дає розуміння джерел походження цих «власних коштів». Разом з тим, витрати на передвиборну кампанію є досить значними – так, на вибори 2014 року партії витратили 674,5 млн. грн. Нинішні місцеві вибори лише в Києві коштували партіям понад 280 млн. грн. Реальні суми, очевидно, більше через тіньового фінансування [10].

Змінити такий стан речей повинен нещодавно прийнятий закон про запобігання та протидію політичній корупції.

Цей закон підвищує вимоги до прозорості джерел надходження коштів, звітності політичних партій і засновує їх фінансування з державного бюджету. Нижче розглянемо ключові новації закону:

– Відкритість інформації про фінансування партій. Ймовірно, найважливішим елементом новоприйнятого закону є обов'язкова щоквартальна фінансова звітність політичних партій. Відтепер партії повинні кожні три місяці подавати всю інформацію про рухоме і нерухоме майно, наявних обсягів коштів, цінних паперів, фінансових зобов'язань. Але надважливим є те, що відтепер у звіті буде відображатися повна інформація про кожному внеску на користь партії або її місцевої організації, включаючи дані про особу донора коштів та розмір внеску. Також буде матися інформація про здійснення кожного платежу з рахунку партії на певні потреби, із зазначенням отримувача коштів і цільового призначення. Більш того, всі звіти повинні бути розміщені у вільному доступі

на сайті Нацагентства по запобіганню корупції. Таким чином, створені умови для подвійного контролю з боку уповноваженого державного органу і з боку громадського сектору.

Всі фінансові звіти партій повинні бути розміщені у вільному доступі на сайті Нацагентства по запобіганню корупції.

Щорічно партія повинна проходити внутрішній аудит своєї фінансової діяльності, а якщо політична сила була суб'єктом виборчого процесу будь-якого рівня чи є претендентом на отримання державного фінансування, то вона обов'язково повинна пройти зовнішній фінансовий аудит. Причому в законі чітко прописані вимоги до аудиторських фірм, які мають право надавати такі послуги, а укласти договір на надання відповідних послуг з однією і тією ж фірмою можна не більше трьох років поспіль. Такі умови забезпечують значне зниження можливості надавати неправдиві результати аудиту. Висновки як внутрішнього, так і зовнішнього аудиту є обов'язковим додатком до фінансового звіту і також розміщуються у відкритому доступі.

Відкритість і прозорість руху фінансових засобів нарешті дасть зрозуміти, хто фінансує діяльність політичних партій, хто має можливість впливу і контролю, які партії можуть стати лобістами бізнес-інтересів в органах влади. Правда, це також створює передумови для переведення принаймні частини фінансування в «тіньову» площину: створення окремих рахунків, переведення туди засобів, не зазначених у фінансових звітах на офіційних рахунках.

Але навіть у такому випадку буде помітною різниця між реальними витратами партії (які можна оцінити, наприклад, за масштабом політичної реклами) і її офіційно зазначеними доходами, що може стати приводом звернути додаткову увагу на політичну силу.

– Обмеження можливості здійснювати внески на користь політичних сил.

У таблиці 1 наведено дозволені і заборонені джерела фінансування політичних партій згідно з «старим» і новим законам [11].

Джерела фінансування партій

Суб'єкт фінансування партій	Норми попередньої редакції закону «Про політичні партії в Україні»	Нові норми закону
Приватні підприємства	Так. Розмір внеску не обмежений.	Так, крім підприємств, бенефіціарами яких є особи, уповноважені на виконання функцій державної або місцевої влади, або особи, з якими укладено договір про забезпечення потреб держави чи суспільства у відповідності з законом «Про державні закупівлі» протягом дії такого договору та одного року після закінчення його дії. Максимальний розмір внеску протягом року – 800 мінімальних зарплат (1378 грн. – мін. зарплата з 1.09.2015). Якщо в кількох різних юридичних осіб один кінцевий бенефіціар-власник – розмір внеску вважається як від однієї юридичної особи.
Органи державної влади	Ні	Ні
Органи місцевого самоврядування	Ні	Ні
Державні та комунальні підприємства	Ні	Ні
Підприємства, які частково належать державі, органам місцевого самоврядування або нерезидентам (менше 10%)	Ні	Так
Підприємства-нерезиденти	Ні	Ні
Державний бюджет	Ні	Так, 0,02% мінімальної зарплати, помножена на кількість виборців, які взяли участь у виборах
Іноземні держави	Ні	Ні
Міжнародні організації	Ні	Тільки зареєстровані ЄС
Інші політичні партії або об'єднання партій	Ні	Тільки зареєстровані ЄС
Благодійні, громадські та релігійні організації	Ні	Тільки зареєстровані ЄС
Фізичні особи	Можливість необмежених у розмірах внесків	Та, крім неповнолітніх, недієздатних, анонімних осіб або осіб під псевдонімом; максимальний розмір внеску протягом року – 400 мінімальних зарплат

Джерело: [11]

Суттєвою зміною є дозвіл отримувати внески від міжнародних організацій, політичних партій та їх об'єднань, зареєстрованих

у державах-членах ЄС. З одного боку, така норма буде сприяти швидшій інтеграції українських політичних сил в європейське

політичне поле, прийняття до об'єднання чи коаліції партій, сформованих за ідеологічним принципом. Так, для багатьох партій може стати значно вигідніше здійснювати саме ідеологічну внутрішню діяльність, а не діяльність «клубу бізнес-інтересів» або об'єднання під конкретного політичного лідера. З іншого боку, може стати можливим фінансування політичних партій з боку третіх держав, розміщених там юридичних осіб, шляхом транзиту коштів через держави, у яких немає заборони на внески від нерезидентів (наприклад, Бельгія, Нідерланди, Австрія). Але, беручи до уваги прозорість фінансування, такі транзакції одразу будуть залучати до себе увагу.

Також обмежуються максимальні розміри щорічного внеску від однієї фізичної чи юридичної особи, відповідно 400 і 800 мінімальних зарплат. Прийнята норма, згідно з якою внески від юридичних осіб, які мають одного бенефіціарія, враховуються як внесок від однієї особи. Крім того, внеском тепер вважається не тільки пряма фінансова допомога, але й надання товарів, послуг, робіт. Зниження максимальних розмірів щорічних внесків має на меті диверсифікувати надходження фінансових ресурсів, а також знизити ймовірність залежності партії від однієї фізичної чи юридичної особи. Але це положення, можливо, не принесе очікуваної користі, оскільки залишається можливість внесення значних обсягів коштів на користь партій через посередників. Однак, завдяки вимог до прозорості такі зв'язки можна буде виявити.

– Контроль над фінансовою діяльністю політичних партій. Повноваження відповідного контролю надані Національному агентству по запобіганню корупції, Центральній виборчій комісії, Рахунковій палаті. Зараз немає можливості оцінити ефективність такої моделі контролю, оскільки перший орган ще навіть не заробив, а по Рахунковій палаті лише в цьому році був прийнятий новий закон.

За надання неправдивої інформації у фінансових звітах або неподання фінансових звітів у новому законі передбачена як адмі-

ністративна, так і кримінальна відповідальність уповноважених осіб. Така ж відповідальність передбачена для осіб, які порушують норми фінансування партій.

– Державне фінансування статутної діяльності партій. Впровадження механізмів бюджетного фінансування політичних сил та відшкодування витрат на передвиборчу агітацію є «наріжним каменем» даного закону.

Щорічно на фінансування всіх партій має виділятися сума з державного бюджету у розмірі 0,02% мінімальної зарплати станом на 1 січня попереднього року, помноженої на кількість виборців, які взяли участь у голосуванні на останніх парламентських виборах. Але тут є одне застереження: фактично обсяг фінансування залежить від явки на останніх парламентських виборах. Починаючи з 2006 р. спостерігається тенденція до абсентеїзму (явка 69,8% у 2006 р. проти 52,42% в 2014 р.). Існує ймовірність, що зниження явки може продовжуватися. Причинами абсентеїзму в Україні є втрата довіри до політиків, низький рівень політичної компетентності громадян, свідоме небажання брати участь у політичному житті. Тепер у партії буде стимул сприяти політичній активності виборців і зменшення абсентеїзму [12].

Механізм фінансування політичних партій, розроблений авторами, представлено на рисунку 1.

Як свідчить рис.1, при фінансуванні партій необхідно створювати певні передумови, а саме підвищувати політичну активність суспільства шляхом чіткої звітності та обґрунтування державними органами здійснених заходів. Крім того, запропоновано встановлення адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення порядку надання або отримання внеску на користь партії, порушення порядку фінансування політичних партій.

Право на щорічне фінансування статутної діяльності мають партії, які отримали хоча б 2% у загальнодержавному багатомандатному окрузі. Правда, з 2017 р. почнеться фінансування лише парламентських

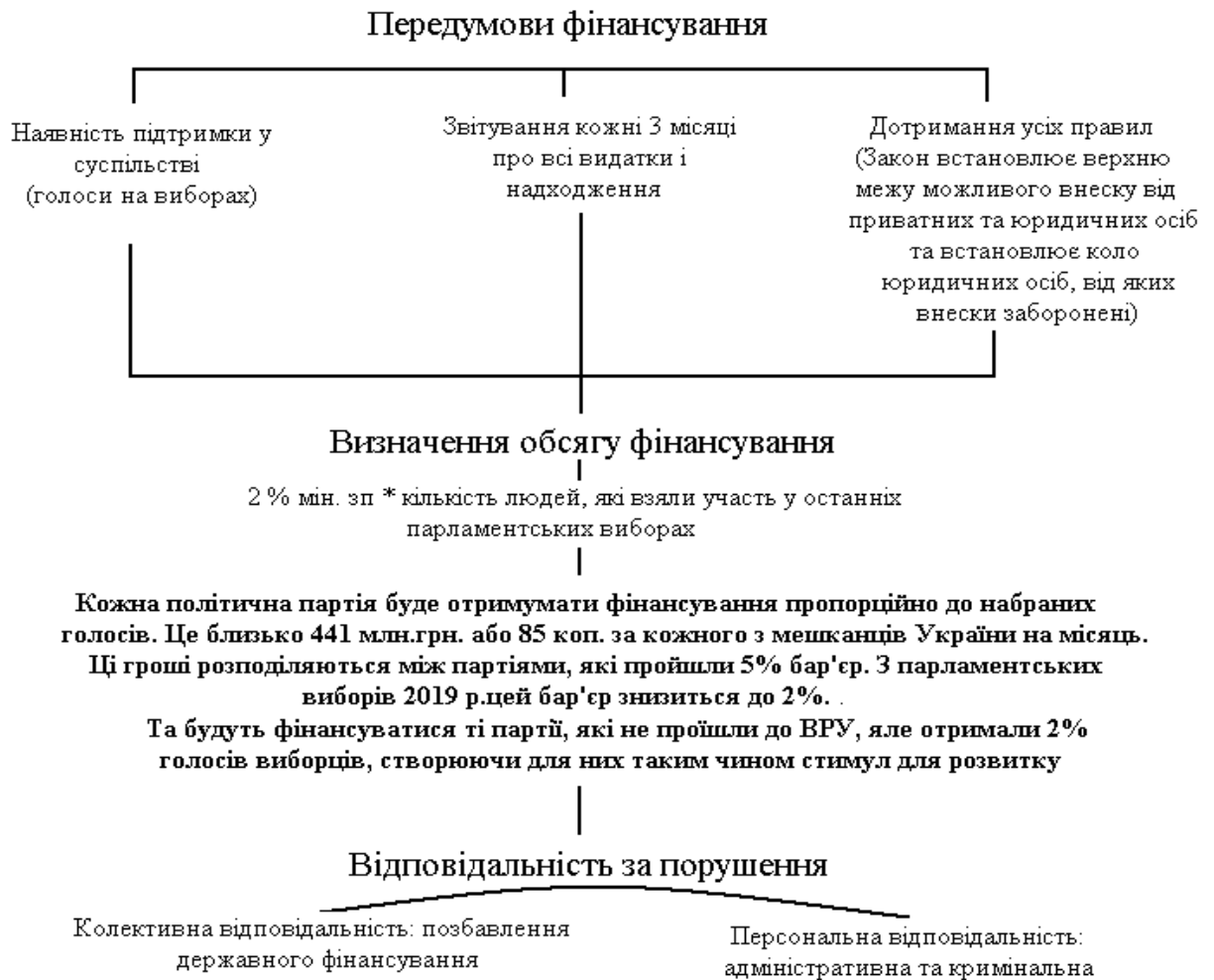

Рис. 1. Механізм фінансування політичних партій

партій, а бар'єр 2% запрацює тільки після наступних парламентських виборів. Претендувати на відшкодування витрат на агітацію зможуть лише партії, які пройшли в парламент. Це дає певну фінансову «фору» парламентським політичним силам.

Все фінансування розподіляється між партіями пропорційно до кількості отриманих голосів. Додаткові 10% від загального обсягу цих коштів щорічно розподіляється порівну між політичними силами, в яких кількість обраних осіб однієї статі не перевищує дві третини.

Відшкодування витрат на агітацію передбачено в розмірі фактичних витрат, але не більше максимального обмеження розміру виборчого фонду (згідно з чинним законом «Про вибори народних депутатів», для партій – 90 000 мінімальних зарплат, на даний момент близько 124 млн. грн.). Наявність граничного розміру виборчого фонду

створює передумови для продовження практики тіньового фінансування, тому в майбутньому значно ефективніше буде не штучне обмеження розмірів виборчих фондів, а зменшення обсягів витрат на передвиборну агітацію, наприклад, через практику обмеження політичної реклами [13].

Висновки. У демократичному світі спостерігається тенденція до законодавчого регулювання процесу фінансування партій і виборчих кампаній. Європейська практика показує, що краще, якщо б це відбувалося за державні кошти з чітким відмежуванням бізнесу від політики і з можливістю спостерігати за надходженням пожертвувань на рахунки суб'єктів виборчого процесу. Сліпо копіювати будь-яку європейську модель було б нерозумно. Але інтегруючи чужий досвід, можна створювати свою, унікальну українську модель партійного фінансування.

При її впровадженні важливо враховувати кілька специфічних чинників:

- в якому стані знаходиться держбюджет в умовах війни і економічної кризи;
- платоспроможність громадян в тих же умовах;
- моральна готовність громадян фінансувати партії та їх кандидатів;
- бажання і політична воля самих політиків;
- наявність серед виборців попиту на популізм.

Прийнятий закон докорінно змінює умови ведення політично в Україні, поступово наближаючи їх до традиційним європейським практикам. Нові норми збільшують роль держави як регулятора у системі політичних фінансів, зменшуючи і нерегульованість в цьому секторі. Партії відтепер повинні стати повністю відкритими й підзвітними суспільству.

Але варто розуміти, що прийняття закону – це лише перший крок на шляху до радикального зміни правил ведення політики в Україні. Необхідно продовжувати роботу за двома напрямками: імплементувати прийняті норми, а також скорочувати статті витрат політичних партій. В цьому напрямку особливу увагу слід звернути на загальноприйняті європейські практики обмеження політичної реклами та механізми непрямого державного фінансування партій (наприклад, надання рівного безкоштовного доступу до ефірного часу на державному телебаченні).

Література

1. 400 миллионов из Госбюджета для украинских партий: кому сколько достанется? [електронний ресурс]: <http://www.facenews.ua>
2. Дюверже. Политические партии // <http://feelosophy.narod.ru/Duv>
3. Хесс Х. Практическая работа в партии. Справочное руководство: Справочник. / Х. Хесс. Пер. с англ. – М. : Европа, 2005. – 160 с.
4. Зульцбах В. Основы образования политических партий / В. Зульцбах. – М. : Европа, 2006. – 312 с.
5. Кречмер Г. Фракции, партии в парламенте / Г. Кречмер. – К. : Заповіт, 1999. – 300 с.
6. Хімченко О. Політичні партії і виборчий процес в умовах розбудови демократичного суспільства: навч. пос. / О. Хімченко. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 208 с.
7. Шведа Ю. Теорія політичних партій і партійних систем: навч. пос. / Ю. Шведа. – Л. : Тріада плюс, 2004. – 528 с.
8. Рада ввела фінансування політичних партій за рахунок держбюджету [електронний ресурс] : <http://mignews.com.ua/politics/inukraine/7123453.html>
9. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс, підручник. / В. М. Шаповал. – Київ : «Юрінком Інтер», 2008 р.
10. Партійна каса: фінансування українських партій [електронний ресурс] <http://ua1.com.ua/publications/partyna-kassa-finansuvannya-ukrainskih-party-1539.html>
11. Закон про внесення змін у деякі законодавчі акти України про запобігання та протидію політичній корупції (№2123а) [електронний ресурс]: <http://ua1.com.ua/rus/publications/partynaya-kassa-finansirovanie-ukrainskih-party--1539.html>
12. Аналітика [електронний ресурс]: <http://news.bigmir.net/ukraine/959044-Finansirovanie-partii-kakie-vozmognosti-daet-obshestvy-zakon>
13. Фінансування партій: які можливості дає суспільству закон [електронний ресурс]: <http://antonovich-design.com.ua/news/733259/>

МЕХАНІЗМ ФІНАНСИРОВАНИЕ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ ИЗ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА: МИРОВОЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ УКРАИНЫ

Н. В. Захарченко, к. э. н., доцент, А. А. Швецова, магистр, ГВУЗ «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры»

В статье рассматривается механизм финансирования политических партий на основе законопроекта № 2123 «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно предотвращения и противодействия политической коррупции». Представленная концепция финансирования партий, основанная на зарубежном опыте. Проанализированы украинские реалии финансирования политических партий. Определены перспективы изменений на политическом рынке в свете ключевых новаций закона и источников финансирования партий.

Ключевые слова: политические партии, бюджетное финансирование политических партий, субсидии государства политическим партиям, поступления финансовых ресурсов, аудит финансовой деятельности политических партий.

MECHANISM OF FINANCING POLITICAL PARTIES FROM THE STATE BUDGET:
WORLD EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE

N. V. Zakharchenko, Ph. D (Econ.), Ass. Prof.,

A. A. Shvetsova, Master student,

SHEI «Prydniprovskya State Academy of Civil Engineering and Architecture»

The article deals with the mechanism of financing political parties on the basis of the lawsuit N2123 «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on preventing and combating political corruption». The presented concept of party funding is based on foreign experience. Ukrainian realities of political party financing are analyzed. Prospects of change in the political market in the light of the key innovations of the law and the sources of financing parties are identified.

Keywords: political parties, government funding of political parties, state subsidies to political parties, inflow of financial resources, audit of the financial activities of political parties.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Пилипенко Г. М.

Надійшла до редакції 17.02.16.